

The background is a vibrant, abstract composition. It features several dark blue puzzle pieces scattered across the frame. A hand on the left is placing a puzzle piece, while another hand on the right is holding one. The background is filled with various geometric shapes: blue circles, red diamonds, pink circles, and red arcs. There are also clusters of small red dots. The overall color palette is warm, with shades of orange, pink, and red, accented by the dark blue of the puzzle pieces.

СИСТЕМА ЗА МУЛТИ- ДИСЦИПЛИНАРНО СЪТРУДНИЧЕСТВО БЪЛГАРИЯ

Тази система за мултидисциплинарно сътрудничество е разработена от Фондация Кера в рамките на проекта "Свързване на информация за адаптивни и достъпни съдилища, съобразени с нуждите на децата", съфинансиран от Европейския съюз (LINK- 101097047- CERV-2022-DAPHNE) и Фондацията за приложни изследвания на уврежданията (LINKS -Ара2024_058). Проектът има за цел да подобри достъпността и интеграцията на системите за закрила на детето в наказателните производства за деца с интелектуални и психосоциални увреждания.¹

Автор(и)

Анета Генова, Цветелина Маринова²

Дата на публикуване

Април 2025 г.

Заглавие на проекта

ЛИНК: Свързване на информация за адаптивни и достъпни съдилища, съобразени с нуждите на децата

Контакти на KERA

kera.foundation@gmail.com

Велико Търново, 5000, България

бул. Христо Ботев № 2,

2 етаж, ап. 213

Контакти по проекта ("Фондация Валидност" - Център за застъпничество за хора с умствени увреждания)

Електронна поща: validity@validity.ngo

Пощенски адрес: 1365 Будапеща, Pf. 693, Унгария

¹ Повече информация за проекта можете да намерите тук: <https://validity.ngo/projects-2/linking-information-for-adaptive-and-accessible-child-friendly-courts/>

² В по-голямата си част настоящият документ разработва коинтенции от модела за мултидисциплинарно сътрудничество по проекта LINK, чиито автори са: Il Consiglio Nazionale delle Ricerche, Victim Support Europe, Terre des Hommes Hungary, Validity Foundation.

Благодарности

Бихме искали да изразим нашата искрена благодарност към всички международни и местни партньори, организации и институции за тяхното сътрудничество и принос при създаването на концепцията за настоящата Система за мултидисциплинарно сътрудничество и адаптирането ѝ към българския контекст.

Съфинансиран от FIRAH. Изразените възгледи и мнения обаче са единствено на автора(ите) и не отразяват непременно тези на Фондацията за приложни изследвания на уврежданията. Фондацията за приложни изследвания на уврежданията не може да носи отговорност за тях.

Co-funded by
the European Union

Съфинансиран от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче са единствено на автора(ите) и не отразяват непременно тези на Европейския съюз или на Европейската комисия. Нито Европейският съюз, нито предоставящият ги орган могат да бъдат държани отговорни за тях.

СЪДЪРЖАНИЕ

Речник.....	6
Определения, съкращения и акроними	7
Въведение	7

01

Оценка на индивидуалните нужди и процедурни улеснения за деца жертви с интелектуални и психосоциални увреждания в България.....8

1.1 Индивидуална оценка.....9

1.1.1 Кога следва да се извърши индивидуалната оценка и понятието за наказателно производство15

1.1.2 Идентифициране на рискове, уязвимост и бариерите 19

1.1.3 Процес по изготвяне на оценката и адесирание на нуждите и на бариерите. 20

Стъпка 1 - Идентифициране на рисковете, уязвимост и бариерите22

Стъпка 2 - Задълбочена оценка на детето.....23

Стъпка 3 - Осигуряване на непрекъснато актуализиране на индивидуалната оценка по време на наказателното производство26

1.1.4 Начини на сътрудничество в многопрофилна система с много участници 28

1.2 Изграждане на процесуални улеснения за адаптиране на производството към децата жертви..... 29

1.2.1. Достъпност и просецуални улеснения..... 30

02

Цифрова информационна система за модел на мултидисциплинарно сътрудничество

.....33

2.1 Нови решения за участие на жертви с увреждания в наказателното правосъдие.....34

2.1.1 Диана: Събиране на данни 34

2.1.2 Диана: Система за управление на случаи39

2.1.3 Диана: Оценка на риска и процесуални улеснения	42
2.1.4 Диана: Експертна система и чатбот	43
2.1.5 Диана: Експертна система и чатбот	44
2.1.6 Включване на Диана: Помощни технологии, интегрирани в системата	44
2.1.7 Диана: Киберсигурност.....	45
2.2 Заключение	46

03 Примерен случай	47
--	-----------

РЕЧНИК

Допълваща и алтернативна комуникация - набор от методи за комуникация, използвани за допълване или заместване на речта или писмената реч за лица с увреждания на говоримия или писмения език. Това включва жестове, жестомимичен език, таблици с картинки и електронни комуникационни устройства.

Система за управление на дела - цифрова система, използвана за управление, съхранение и осигуряване на достъп до данни, свързани с делата. В контекста на Диана тя осигурява сигурно обработване на информацията по делата за правни и административни цели.

Директива на ЕС за правата на жертвите на престъпления - Директива на Европейския съюз, която установява минимални права и стандарти за жертвите на престъпления в държавите - членки на ЕС. Тя гарантира, че жертвите получават подходяща подкрепа, защита и достъп до правосъдие.

Общ регламент за защита на личните данни – Регламент за защита на данните, приет от Европейския съюз, който регулира събирането, обработката и съхранението на лични данни. Той предоставя на физическите лица по-голям контрол върху тяхната лична информация и налага строги изисквания за съответствие на организациите, които обработват такива данни.

Мултидисциплинарен екип - Съвместен екип от професионалисти от различни области, като например юридически, медицински, психологически и социални услуги, които работят заедно за решаване на сложни случаи. Този екип обикновено се използва в случаи, включващи уязвими лица, като например жертви на престъпления или лица с увреждания.

Протокол за сигурно прехвърляне на файлове - сигурен метод за прехвърляне на файлове в мрежа, при който се използва криптиране за защита на данните по време на предаването. Обикновено се използва за безопасен обмен на поверителни документи, като например свързани с дела файлове.

Определения, съкращения и акроними

АКРОНИМИ / СЪКРАЩЕНИЯ	ОПИСАНИЕ
ДКС	Детски консултативен съвет
ЦИС	Цифрова информационна система
НК	Наказателен кодекс
НПК	Наказателно-процесуален кодекс
ЕИСС	Единна информационна система на съдилищата

Въведение

Настоящият доклад е резултат от проекта LINK (Linking Information for Adaptive and Child-Friendly Courts), който има за цел да предостави насоки и предложения за прилагането на цифрова система -Модел на система за мултидисциплинарно сътрудничество, която да улесни изготвянето на индивидуални оценки на нуждите, ориентирани към жертвите, и сътрудничество между институции и неправителствени организации с многостранно участие, като крайната цел е да се осигури достъп до правосъдие на деца с интелектуални или психосоциални увреждания.

Предложеният проект за цифрова информационна система за подпомагане на жертвите е новаторски и амбициозен проект. Тази система е замислена като многофункционално и многоцелево приложение за събиране на данни за жертвите, определяне на процесуални улеснения, оценка на риска, управление на данни, експертна информация чрез чатбот с изкуствен интелект и за осигуряване на защитен чат.

Изграждането и прилагането на тази система в България поставя няколко предизвикателства, включително промени в българското наказателно законодателство, обучение на всички специалисти в областта на наказателното правосъдие за адаптиране на функциите им с помощта на технологиите; провеждане на кампании и обучения за това как технологиите могат да осигурят ефективни процедурни улеснения за потребителите от уязвими групи (деца, деца с увреждания, млади момичета и др.) и оценка на риска за предотвратяване на по-нататъшни престъпления или повторна виктимизация. От гледна точка на технологиите е много важно да се осигури оперативна съвместимост между съществуващите електронни системи на участниците в наказателното правораздаване в България и службите за закрила на детето, за да се осигури подкрепа и информация на жертвите.

01

ЧАСТ 1
ИНДИВИДУАЛНА ОЦЕНКА
НА ПОТРЕБНОСТИТЕ И
ПРОЦЕСУАЛНИ УЛЕСНЕНИЯ
ЗА ДЕЦА ЖЕРТВИ С
ИНТЕЛЕКТУАЛНИ И
ПСИХОСОЦИАЛНИ
УВРЕЖДАНИЯ В БЪЛГАРИЯ

1.1 Индивидуална оценка

Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета (накратко Директива относно правата на жертвите) въведе задължението за извършване на индивидуална оценка на нуждите за всички жертви на престъпления, съгласно член 22 от Директивата. Целта на член 22 е двойка: да се преодолее тенденцията да се фокусира вниманието само върху специфичните нужди на определени групи жертви и да се подкрепи изискването за въвеждане на специални защитни мерки.

Резултатите от прилагането на тази разпоредба също са двустранни. Основната цел е да се постигне наказателно производство, което по-добре отчита нуждите на жертвите и съответно намалява отрицателните последици от престъплението за тях. Същевременно и в резултат на това, жертвите, които се чувстват в безопасност и защитени и не са изложени на повторна виктимизация вследствие на подаването на сигнал за престъпление, ще могат да дадат по-добри показания, да участват по-ефективно в наказателното производство и да допринесат за постигането на правосъдие.

Директивата изисква индивидуалната оценка на нуждите да се извършва за всяка жертва на всяко престъпление. За да се отговори на нуждите на децата с увреждания, системата трябва да бъде в състояние да идентифицира конкретните нужди на всяко дете и да гарантира въвеждането на защитни мерки за всяко дете, което има нужда от тях.

От съществено значение е да се разберат ключовите аспекти на член 22, тълкувани в контекста на цялата Директива. Тези аспекти се отнасят до:

1. понятието какво включва наказателното производство и кога трябва да се извърши индивидуалната оценка на нуждите;
2. дефиницията относно жертва и кога правата на едно лице като жертва могат да бъдат предявени или да бъдат приложени от правоприлагащите органи.

Какво включва наказателното производство в България и кога (на какъв етап от производството) трябва да се извърши индивидуалната оценка на нуждите?

В България броят на случаите с деца с увреждания, станали жертви на престъпления и достигнали до правораздавателните органи, е изключително малък. Само между 1 и 3 случая годишно се докладват от разследващи полицаи, прокурори или съдии. Случаите с невербални деца с увреждания са още по-редки или напълно липсват. Проведеното на национално ниво проучване, което служи като основа за настоящия доклад, не установи нито един случай на дете, използващо допълващи и алтернативни методи за комуникация, което да е участвало в наказателно производство³. Повечето от случаите,

³Виж доклада "Свързване на информация за адаптирани и достъпни за деца съдилища" на <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/09/BULGARIAN-NBPs-BG-Final.pdf>

споделени от професионалистите в наказателното правосъдие, се отнасят до деца – жертви на престъпления, като в редки случаи сред тях има и деца с увреждания.

Как експертите обясняват липсата на такива случаи?-бяха очертани няколко възможни пречки:

- a) Пречки при сигнализиране на престъплението;
- b) Липса на специализирани експерти;
- c) Липса на разбиране сред професионалистите относно същността на индивидуалната оценка;
- d) Липса на ясна дефиниция и разпознаване на жертвата.

Тези пречки са разгледани накратко по-долу.

a)Пречки при сигнализиране на престъплението;

Ограниченият достъп до правосъдие често е резултат от бариерите, пред които са изправени децата с увреждания при процеса на сигнализиране на престъплението. Тези бариери могат да бъдат категоризирани в три групи: нормативни, фактически и свързани с липсата на разбиране за насилието като такова. В допълнение съществуват и емоционални бариери, като например страх от извършителя. Въпреки законово предвидените мерки за защита на свидетели и жертви, съдии споделят, че те не са достатъчни и че страхът от извършителя е една от основните пречки, които възпрепятстват жертвите да докладват престъпления — независимо дали жертвата е дете с или без увреждания.

В България случаите с деца, които достигат до наказателната система, се инициират от родители или близки роднини на жертвите, които забелязват признаци на насилие, или от служители в образователната система.⁴ Важно е да се установят сигурни начини за докладване на престъпления, за да се осигури достъп до правосъдие, особено за деца с комуникационни увреждания и/или деца, настанени в резидентна грижа. Без специфични и достъпни комуникационни инструменти за тях и в отсъствието на доверен възрастен, е трудно, ако не и невъзможно, да получат достъп до правосъдие.⁵

Предложената в Част 2 цифрова информационна система, като първа стъпка към трансформирането на правосъдната система в по-достъпна, ще позволи на потребителя на системата (т.е. детето-жертва) да избере и ангажира фасилитатор, който да го подкрепи. Вижте ролята на този фасилитатор в т. в) по-долу.

Системата ще предоставя обяснения относно това какво представлява насилието, какво представлява престъпление и как да се разпознават те. Тя може да съдържа не само текстови обяснения, но и видео примери за насилие и как да бъде разпознато. Тази

⁴ Конкретният случай се отнася до сексуално насилие в резидентна грижа. Информацията се базира на интервю с районен съдия, проведено в рамките на проект "Свързване на информация за адаптирани и достъпни за деца съдилища" на <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/09/BULGARIAN-NBPs-BG-Final.pdf>.

⁵ Докладът "DISCONNECTED – Свързани помежду си услуги и програми за превенция на насилието над жени и деца, насочени към хората с увреждания" разглежда този въпрос по-подробно. Докладът се фокусира върху достъпа до правосъдие за жени и деца с увреждания, които са жертви на насилие, основано на пола. Докладът е наличен тук.: <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/04/DIS-CONNECTED-Bulgarian-National-Briefing-Paper-BG.pdf>

информация ще бъде допълнена с обяснения относно това какви са разумните улеснения и кои от тях са налични за потребителя. Освен това, системата ще има раздел, който по достъпен начин ще изброява какви са правата на лицето, което е жертва на насилие и/или престъпление.

Системата ще предлага достъпен начин за всеки потребител (възрастен и/или дете с/без увреждания) бързо и сигурно да сподели насилието, което е претърпял/а, т.е. да докладва насилието. Ще бъде възможно да се подаде жалба по 3 различни начина:

1. с помощта на фасилитатор – този фасилитатор може да бъде психолог/социален работник/детски специалист, избран от потребителя от списък/меню, предлагано в системата;
2. чрез използване на разумни улеснения, предлагани от системата, които са подходящи за потребителя според неговите или нейните нужди за достъп (например, ако потребителят има увреждане при четене, ще му бъде предложена лесна за четене версия на начина за подаване на жалба);
3. автономно от потребителя, когато той или тя не се нуждае от подкрепа при сигнализиране на престъплението, например, когато жалбата е подадена от родител на дете.

Системата трябва да позволява жалбата да бъде подадена от самата жертва или от доверен възрастен. След това системата ще насочи жалбата към единен орган, който включва полиция, прокуратура, социални услуги / услуги за защита на детето. В момента в България действа така нареченият Координационен механизъм, когато престъплението касае дете. За допълнителни подробности относно този механизъм, вижте секция 6, „Стъпка 2 – дълбочинна оценка на детето“ по-долу.

б) Липса на специализирани експерти

Според съдия⁶, една от причините за липсата на достъп до правосъдие е формалният характер на наказателното производство, което не признава децата с увреждания като специфична група с конкретни нужди, свързани с достъпа до правосъдие.

Липсата на специализирани експерти, които могат да помагат в комуникацията и контактите с деца с увреждания, като логопеди, психолози и други, беше посочена като проблем. Тези експерти трябва да бъдат на разположение на полицията, съда и другите институции в рамките на наказателната правосъдна система. Въпреки че в България съдилищата разполагат със списъци на експерти – психолози, психиатри и други, те не са специализирани в комуникацията и работата с деца с увреждания. Освен това, такива експерти обикновено се назначават само за оценка на щетите, понесени от жертвата в резултат на престъплението, с цел да подкрепят решението на съдията относно правилното наказание за извършителя. Такива експерти не са на разположение, за да предоставят подкрепа на жертвата, още повече в началния етап, когато се съобщава за престъплението. Те не могат да бъдат извикани от жертвата.

⁶ Виж доклада “Свързване на информация за адаптирани и достъпни за деца съдилища” на <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/09/BULGARIAN-NBPs-BG-Final.pdf>

Предложената в Част 2 цифрова информационна система ще предостави на потребителя (възрастен и/или дете с/без увреждания) от самото начало (когато първоначално достъпи системата) възможността да извика фасилитатор, който да подкрепя потребителя през целия процес. Този фасилитатор може да бъде психолог/логопед/социален работник/детски специалист, избран от потребителя от списък/меню, предложено от системата. Фасилитаторът трябва да бъде на разположение на потребителя, когато и ако той или тя се нуждаят от помощ, независимо от това дали ще бъде открито наказателно производство или същото ще бъде прекратено по-късно и независимо дали насилственият акт ще бъде официално квалифициран като престъпление. Освен това, фасилитаторът трябва да има правото и възможността да подкрепя жертвата в официалните производства, които следват, както и да бъде на разположение на съдии, полиция и други разследващи органи, за да улеснява комуникацията между тях. Фасилитаторът ще играе основна роля за успешното изпълнение на процеса на индивидуална оценка и прилагане на процедурни улеснения за потребителя. За да бъде въведена и подсилена ролята на такъв фасилитатор, ще бъдат необходими законодателни изменения (в Наказателнопроцесуалния кодекс, в Закона за хората с увреждания и др.).

в) Липса на ясно разбиране какво следва да включва индивидуалната оценка на нуждите сред професионалистите в наказателното производство.

По отношение на индивидуалната оценка на нуждите на практика в България липсва единно и недвусмислено разбиране за нея от страна на професионалистите, участващи в наказателноправната система, включително съдии, прокурори, полицаи и социални работници.

Има объркване относно понятието „индивидуална оценка“. Съществуват няколко законодателни акта, които предвиждат такава оценка. Например, Законът за социалните услуги предвижда изготвяне на индивидуални оценки на нуждите на лица с увреждания, като процедурата и съдържанието на тези оценки са регламентирани в Правилника за прилагане на Закона за социалните услуги. Законът за закрила на детето също предвижда изготвянето на оценка, специално регламентирана от Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане. По отношение на индивидуалната оценка съгласно Закона за помощ и финансово обезщетение на жертвите на престъпления, такава детайлна спецификация все още липсва, поради което съдебните органи по аналогия прибягват до една от горепосочените оценки.⁷

Препоръчително е да бъде внедрено и използвано единно понятие и структура на индивидуалната оценка от всички професионалисти, които участват в процеса. След като това бъде постигнато, предложената в цифрова информационна система ще може лесно да представи на потребителя какво включва такава оценка, каква е нейната цел и как може да подкрепи потребителя в правните производства, който го засягат.

г) Липса на ясно определение и признаване на качеството жертва.

⁷ Законът за помощ и финансово обезщетение за жертвите на престъпления е сравнително нов. Вероятно в бъдеще проблемът ще бъде решен, или чрез законодателна инициатива, или чрез единна съдебна практика.

Съгласно българското законодателство единствено Наказателният кодекс (НК) ⁸ определя кои действия ще се квалифицират като престъпления. Престъпленията се разследват, а съдебните производства по наказателни дела се регулират от правилата на Наказателнопроцесуалния кодекс (НПК) ⁹. НПК също така регулира специфични правила за разпит на непълнолетни свидетели, тъй като жертвите обикновено имат статус на свидетели по време на процеса.

Българското наказателно право използва термина "жертва" за обозначаване на жертвите на престъпления¹⁰. Съгласно член 74, алинея 1 от Наказателнопроцесуалния кодекс, "Жертва е лице, което е претърпяло материални или нематериални щети в резултат на престъпление". Всяка жертва има редица права¹¹: да бъде информирано за правата си в рамките на наказателното производство; да получи защита по отношение на личната си безопасност и безопасността на своите близки; да бъде информирано за хода на наказателното производство; да участва в производството съобразно разпоредбите на НПК; да подава искания, бележки и възражения; да подава жалби относно актовете, довели до прекратяване или спиране на наказателното производство; да има адвокат; да бъде придружавано от лице, което самото то е определило; да получи превод на решението за прекратяване или спиране на наказателното производство, ако не владее български език; да поиска ускоряване на досъдебното производство в случаите, предвидени в този кодекс. Не съществуват специфични правила, които да уточняват как това се осъществява в случаи, когато жертвите са лица с увреждания - както деца, така и възрастни - и какви бариери, свързани с уврежданията, трябва да бъдат преодоляни, за да се осигури реализацията на тези права.¹²

Наказателно-процесуалният кодекс предвижда, че когато жертвата поради безпомощно състояние или зависимост от извършителя на престъплението не може да защити своите права и законни интереси, прокурорът може да се включи в започнатото производство¹³ или да инициира наказателно производство¹⁴ по своя инициатива ex officio за престъпления, които се преследват въз основа на жалба от жертвата. Това правило трябва да се прилага и общо за деца, особено деца, лишени от родителска грижа и деца в институционална грижа, както и за лица с увреждания, включително деца, зависими от извършителя. Въпреки това, законодателството не предлага достатъчни гаранции, че това ще се случи. Тези разпоредби в Кодекса в момента са по-скоро пожелателни, отколкото ефективни за преодоляване на специфичните бариери, които пречат на лицата с увреждания, включително деца, да имат достъп до правосъдие, когато са жертви на насилие. Освен това трябва да се отбележи, че престъпленията, класифицирани като причиняване на „леко телесно нараняване“ и „умерено телесно нараняване“ на близки роднини, се преследват въз основа на жалба от жертвата¹⁵, което обяснява защо само

⁸ Наказателния Кодекс е наличен тук: <https://lex.bg/laws/ldoc/1589654529>

⁹ Наказателно-Процесуалния кодекс в сила от 29.04.2006 е наличен тук: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135512224>

¹⁰ За по-подробна информация относно правната ситуация на лица с увреждания, които са жертви на престъпление според българското законодателство, вижте доклада "Гласове за правосъдието: Лица с увреждания в България, жертви на престъпления": https://nie.expert/wp-content/uploads/2023/01/National-finding-report-Bulgaria_bg-220421-1.pdf

¹¹ Виж чл. 75(1) от НПК

¹² Виж чл. 75-88 от НПК за правилата относно начина, по който жертвата може да участва в съдебното производство като частен обвинител и граждански ищец;

¹³ Виж чл. 48 от НПК

¹⁴ Виж чл. 49 от НПК

¹⁵ Виж чл. 161 от НК

крайни актове на насилие се преследват, когато жертвите са лица с увреждания, независимо дали възрастни или деца¹⁶.

В българския контекст, правната дефиниция на жертва води до двусмислие и липса на подкрепа в началото на производството, когато необходимостта от такава подкрепа е решаваща. Проблемът произлиза от българското наказателно право, което позволява признаването на статут на жертва на по-късен етап от производството. Въпреки това, както вече е установено, подкрепата за жертвите на престъпления, особено за деца и деца с увреждания, е необходима още на много ранния етап на всяко дело. Без нея често не може дори да се съобщи за престъплението или да се квалифицира такова.

Предложената в Част 2 цифрова информационна система ще предоставя информация, помощ и подкрепа, както е обяснено в т.а) по-горе, на лицето, което я използва, независимо от това дали то ще бъде признато за "жертва" по дефиницията на националното законодателство.

В заключение, съществуват няколко предизвикателства, произтичащи от българското законодателство и реализацията на наказателното производство, основно неразбирането сред професионалистите в наказателното правосъдие относно концепцията за "индивидуална оценка" и дефиницията и признаването на дадено лице като жертва на по-късен етап от наказателното производство. Такова признание трябва да настъпи още в самото начало (незабавно след причиняването на престъпление), тъй като това задейства подкрепата, предоставяна от българското законодателство за жертвите.

Считаме, че тези предизвикателства могат да бъдат преодоляни чрез изграждането и приемането на цифровата информационна система, предложена в Част 2. Както е подробно описано по-горе, системата ще бъде допринесе за съобщаване на посегателството, както и за квалифицирането на посегателството като престъпление. Тя ще предоставя обобщена информация относно правата и възможностите на потребителя, представена по прост и ясен начин, подходящ за деца и семейства. Тя ще предлага в реално време подкрепа и услуги, достъпни за жертвите и ще осигурява помощта на специализирани посредници за подкрепа на жертвата през целия процес. Системата ще предлага описание/представяне на етапите на наказателното производство, което следва след докладване на престъплението, в достъпен формат (лесно четими текстове и/или видеа).

¹⁶ Във връзка с това и по принцип относно многото проблеми, с които се сблъскват лицата с увреждания, които са жертви на престъпления, вижте доклада на Асоциация „Шанс и подкрепа“ „Лица с увреждания, които са жертви на престъпления“, наличен на български и английски език на: <https://validity.ngo/projects-2/voices-for-justice/publications-and-resources/>

1.1.1 Кога следва да се извърши индивидуалната оценка и понятието за наказателно производство.

Според Директивата на ЕС за правата на жертвите, жертвите трябва да получат:

- своевременно индивидуална оценка на нуждите
- за определяне на специфични нужди от защита и за определяне дали и до каква степен те ще се възползват от специални мерки по време на наказателното производство.

Задължението за извършване на индивидуална оценка на нуждите започва, когато наказателното обвинение бъде подадено на компетентния орган на държавата членка – което обикновено означава, че първоначалната оценка ще бъде направена от полицията. Въпреки това, впоследствие, тази оценка на нуждите трябва да се актуализира и поддържа адекватна, за да се гарантира, че всяка промяна в личните обстоятелства на жертвата бъде регистрирана и адекватно разгледана чрез оценката.

Индивидуалната оценка трябва да се извърши:

1. в своевременен порядък,
2. възможно най-рано след подаване на жалбата за престъпление, така че
3. да се минимизира излагането на жертвата на вторично и повторно виктимизиране, на заплахи и отмъщение и че
4. има максимална вероятност жертвите, които се нуждаят от тях, да получат специални мерки навреме, за да се избегне или смекчи вредата.

Директивата идентифицира някои групи жертви, на които властите трябва да обръщат специално внимание поради различни фактори, включително жертвите с увреждания, като същевременно признава уязвимостта на децата-жертви – с което имплицитно се посочва, че на децата с увреждания трябва да се обръща особено внимание в наказателното производство. Освен това, други обстоятелства също могат да доведат до специфична уязвимост на жертвите, например когато детето е жертва на сексуално насилие или трафик на хора.

В България Законът за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления беше приет с цел транспониране на Директивата относно правата на жертвите. Законът възлага задължение на органите на Министерството на вътрешните работи, разследващите органи и организациите за подкрепа на жертвите незабавно да уведомяват жертвите и техните близки относно:

- възможностите им за достъп до медицинска помощ,

- организациите, към които могат да се обърнат за безплатна психологическа помощ и подкрепа, както и всякаква специализирана помощ, която могат да получат;
- правото им на правна помощ, органите, към които могат да се обърнат за упражняване на това право, както и условията и процедурите за предоставяне на безплатна правна помощ;
- органите, пред които може да бъде подаден сигнал за престъпление, процедурите след подаването на сигнала и възможностите, с които жертвите разполагат по силата на тези процедури;
- органите, пред които може да се подаде сигнал в случай на нарушение на техните права от страна на компетентен орган, действащ в рамките на наказателното производство;
- техните права в наказателното производство и възможностите за участие в него;
- органите, към които могат да се обърнат, за да получат защита за себе си и своите близки, както и условията и процедурите за получаване на такава защита;
- органите, към които могат да се обърнат за получаване на финансова компенсация от държавата, както и условията и процедурите за това.¹⁷

Наблюдаващият прокурор носи отговорност за това разследващите органи да изпълняват тези задължения.¹⁸ С последните изменения в този закон¹⁹ беше приета нова разпоредба, съгласно която жертвите на престъпление имат право на индивидуална оценка. Целта на индивидуалната оценка е да се установи тяхното физическо и психическо състояние в резултат на извършеното престъпление и да се определят евентуални специфични нужди от защита.²⁰ Съгласно същата разпоредба, винаги се предполага, че съществуват специфични нужди от защита, когато жертвата е дете или лице с увреждания. В този случай следва да се извърши разширена индивидуална оценка²¹, при която органите на Министерството на вътрешните работи или разследващите органи трябва, без ненужно

¹⁷ Кратък анализ на закона от гледна точка на децата-жертви на престъпления е включен в статия, публикувана от Националната мрежа за деца, достъпна на: <https://nmd.bg/pobedi-li-kauzata-na-nmd-za-sthadyastho-pravosadie-za-deczata-zhertvi-na-prestapleniya/>. Статията посочва, че децата-жертви на престъпления са отделени като самостоятелна категория жертви, както и по-пълното транспониране на Директива 2012/29/ЕС, като успехи. От негативна страна е фактът, че Министерството на вътрешните работи е натоварено с цялата работа по оценките, без да има предвидено извършване на оценки от организации, които са установили първоначален контакт с детето-жертва, както и липсата на ясни насоки относно насочването към психологическа подкрепа.

¹⁸ Вижте Член 6 от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ.

¹⁹ Вижте Член 7а от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

²⁰ Съгласно §1, параграф 4 от Допълнителните разпоредби на Наказателно-процесуалния кодекс, "Специфични нужди от защита" съществуват, когато е необходимо прилагането на допълнителни средства за защита срещу вторична и повторна виктимизация, заплашване и отмъщение, емоционални или психологически страдания, включително запазване на достойнството на жертвите по време на разпит.

²¹ Вижте член 7с (5) от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

забавяне, да сформират екип с участието на представители на Дирекция „Социално подпомагане“ и местните власти.²² В резултат на събраната информация, членовете на екипа следва да вземат решение относно мерките за закрила, които да бъдат предприети спрямо детето²³. Индивидуалната оценка следва да взема предвид: вида и естеството на престъплението и обстоятелствата около него; вида и степента на причинените вреди; възрастта, интелектуалното развитие, емоционалната и социалната зрялост и образованието на жертвата, както и други лични характеристики на жертвата²⁴. Тази оценка се извършва от органите на Министерството на вътрешните работи или от разследващите, които са осъществили първоначалния контакт с жертвата, без неоправдано забавяне, въз основа на разговор с лицето. Те могат, по свое усмотрение, да поискат съдействие от психолог, лекар или друг съответен специалист.²⁵ Ако възникнат нови обстоятелства, които биха могли да окажат съществено влияние върху личността на жертвата, индивидуалната оценка се актуализира. Когато жертвата е дете, органът или организацията, извършваща оценката, незабавно уведомява Отдела за закрила на детето при Дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия или постоянния адрес на детето.²⁶

След приемането на последните изменения в закона, задължението за уведомяване беше разширено, за да включва индивидуалната оценка. Тези изменения също така въведоха изискването за подход, чувствителен към възрастта, уврежданията и състоянието на жертвите при уведомяването им.²⁷ Въпреки че разпоредбата е относително кратка, тя все пак изисква уведомяване да бъде направено "по ясен и разбираем начин, устно или писмено на стандартен формуляр, на език, който лицата [...] разбират."²⁸

Тази разпоредба е първата от този вид, която въвежда изискването да се вземат под внимание възрастта и състоянието на жертвата при уведомяването ѝ за правата ѝ.

Що се отнася до практиката на провеждане на индивидуална оценка, както беше казано по-горе, понятието за индивидуална оценка се разбира различно от професионалистите. Освен това, често тя не служи на целта да се осигурят разумни и процесуални улеснения за деца, които са жертви на престъпления. Това много добре се демонстрира в думите на един районен съдия:

²² Виж чл. 7д (1) от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

²³ Виж чл. 7д(5) от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

²⁴ Виж чл. 7б от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

²⁵ Виж чл. 7с (1) от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

²⁶ Виж чл. 7с (2) от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

²⁷ Виж чл. 6а от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

²⁸ Виж чл. 6а (2) от ЗАКОНА ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ФИНАНСОВА КОМПЕНСАЦИЯ НА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ. Законът не уточнява какво се разбира под „по ясен и разбираем начин“ и „на език, който лицата разбират“.

„Обикновено, когато случаите стигат до нас, индивидуалната оценка вече е направена по време на фазата на предварителното разследване [...] Това е стандартизирано документ, който описва социалния статус на детето, семейното положение, от какъв тип семейство произхожда... такива неща. Законът позволява оценката да бъде променена, но аз не съм имал нужда да го правя.“

„Това някога се наричаше социален доклад. Сега социалните доклади се използват в граждански дела. Тази оценка е нещо подобно. Ние я разглеждаме от перспективата на оценката до каква степен ще бъдат нарушени процесуалните права на детето, ако участват родителите, ако те са лишени от родителски права, ако има проблеми в семейството, ако детето има специфични нужди. [...] До колкото знам от моите колеги в разследващите звена, тя се подготвя от отделите за закрила на детето, и голяма част от информацията се съхранява от тях... [...] Ние основно ги разглеждаме от процесуална гледна точка, определяйки кои лица трябва да участват и в какво качество.“²⁹

В България индивидуалните оценки по Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления нямат особено значение в наказателните производства пред съда. Как точно трябва да се подготви индивидуалната оценка изглежда неясно за професионалистите. За някои съдии подготовката на оценката трябва да се базира на информация, предоставена от лица, които познават съответното лице, за да се извлече информация за неговия характер и особености. Според съдиите, тази информация би гарантирала възможността за предоставяне на подходящи условия за участие в правния процес. Как точно се включва лице с увреждания в подготовката на тази оценка, дали е получено съгласие за нейното изготвяне или приемане, остава неясен въпрос, който дори не е поставен като проблем — лицето с увреждания изглежда изключено от процеса на подготовка на оценката.

Относно разследващите полицаи, е много ясно, че въпросът за индивидуалната оценка все още не е добре дефиниран, като остават дебати и неясноти относно това кой и кога да я подготви и кой носи отговорността за нея. Често разследващите полицаи изпитват затруднения да разберат нуждата от тази оценка.

Неяснотата относно целта и значението на оценката изглежда произтича от липсата на разбиране за необходимостта от адаптиране на процедурите по време на разследването и съдебните процеси по начин, който да ги направи достъпни за жертвите. Самият наказателен процес в България, във всичките си фази, е силно формален и фокусиран върху установяването на факти и наказване на извършителя, докато състоянието на жертвите, тяхното смислено участие, разбирането на процедурите и достъпът им до права и възстановяване, независимо дали са деца или възрастни, дали имат увреждания или не, остават на заден план. Освен това изглежда, че има липса на разбиране относно съдържанието на оценката и експертите, които трябва да я извършват. Необходимостта

²⁹ Интервю със съдия в районния съд, проведено в рамките на проект „ЛИНКВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА АДАПТИВНИ И ДОСТЪПНИ ДЕТСКО-ОТГОВОРНИ СЪДИЛИЩА“ – вижте доклада на <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/09/BULGARIAN-NBPs-EN-Final.pdf>

от комуникационни специалисти, специални техники или технологии, които да подкрепят участието на жертвите, все още е подценена.

В този контекст предложената Цифрова информационна система има голям потенциал да изясни концепцията за индивидуалната оценка, как и кой трябва да я проведе в началото, каква информация трябва да бъде включена и как тя ще бъде актуализирана през цялото производство. Тази система ясно ще идентифицира ролите на професионалистите, участващи в процеса, и ще дефинира техните дейности. Освен това, системата ще осигури достъп на тези професионалисти, за да могат те да актуализират информацията, от една страна, и да бъдат информирани за новите факти по случая, от друга. Това ще засили и улесни сътрудничеството между всички професионалисти, участващи в процеса. Така подходящите процедурни адаптации ще бъдат по-лесно видими, очертани и предложени.

1.1.2 Идентифициране на рисковете, уязвимост и бариерите

Член 22 от Директивата на ЕС за правата на жертвите определя три области, които показват потенциални уязвимости:

1. **Лични обстоятелства на жертвата;**
2. **Тип и характер на престъплението;**
3. **Обстоятелства на престъплението.**

Докато децата с увреждания се считат за уязвими съгласно Директивата, е важно да се идентифицират конкретните им уязвимости, за да разберем техните нужди и да реагираме подходящо. Например, ако жертвата следва определен график на лечение или терапия, може да бъде важно да се коригира времето и продължителността на разпита според тяхната наличност.

Подобно може да се каже и относно типа и характера на престъплението. В този контекст, най-големият проблем е, че колкото по-насилствено и интензивно е престъплението, толкова по-високо е и нивото на травмата, а следователно жертвата вероятно ще изпита повече трудности в процеса.

Относно обстоятелствата на престъплението, трябва да се вземат под внимание различни елементи: престъплението извършено ли е на открито или в на дома на жертвата? Използвани ли са предварителните уязвимости на жертвата за извършване на престъплението? Каква е мотивацията за престъплението и как тя влияе на жертвата?

В повечето ситуации ще има сложен ефект от тези различни фактори. Децата с увреждания, децата от бедни семейства или други членове на маргинализираните групи, например, са по-склонни да бъдат изложени на престъпление. Освен това, като се знае, че децата с увреждания често са по-склонни да бъдат жертви на престъпления от хората, на които най-много се доверяват – напр. техните родители, настойници или връстници, тази уязвимост трябва да бъде специално отчетена при оценката.

Това обстоятелство изисква конкретно внимание, за да може подходът към жертвата да бъде правилно адаптиран към нейните индивидуални нужди и обстоятелства, което ще бъде решаващо за ефективността на правния процес и за предоставянето на необходимата подкрепа в хода на производството.

В този контекст дори престъпление, което не е особено жестоко, може да има вредно въздействие върху детето, като е изключително важно то да бъде защитено от неблагоприятните ефекти от излагането му на наказателни производства.

Например, когато дете с увреждания стане жертва на престъпление от омраза, извършено от негови връстници, това може да има последици не само за самите деца, но и за техните родители. Ако това се случи в малък град, където всички се познават, то може да има влияние върху цялата общност. Ако извършителят е (свързан с) лидер или публична фигура, това може допълнително да излага уязвимото дете на обществено внимание, като го поставя в центъра на събитията и привлича вниманието на медиите. По този начин ефектът от разкритото престъпление може да се увеличи и да бъде преувеличен, което съществено променя живота на жертвата и на цялото ѝ семейство.

Ясно е, че с умножаването на различните фактори, потенциалните уязвимости на жертвата също се увеличават, което може да доведе до по-висок риск от повторно виктимизиране. Поради това е изключително важно да се извърши задълбочена, детайлна, точна и редовно актуализирана индивидуална оценка на нуждите, за да се защитят жертвите от всички форми на негативни последици, произтичащи от участието им в наказателно производство.

В контекста на българското законодателство, трудно може да се посочат разпоредби, които ясно и безспорно налагат задължението на органите на правосъдието да вземат под внимание описаните по-горе характеристики на оценката. Вместо това, в зависимост от преценката на всеки орган или наказателен съдия, е въпрос на избор дали да се приложи подход, който е в съответствие с правата и желанията на жертвата.

1.1.3 Процес по изготвяне на оценката и адесирание на нуждите и на бариерите.

Както беше споменато по-рано, оценката трябва да бъде извършена възможно най-скоро след подадения сигнал за престъпление. Обикновено това ще се случи, когато жертвата отиде в полицията, за да подаде жалба за престъпление и има основания да се приеме, че престъплението действително е извършено. В този случай полицията обикновено ще вземе показания от жертвата и ще препрати жалбата на прокурора. Това трябва да се използва и като възможност за отбелязване на специфични индикатори, които могат да сочат към уязвимост.

В българския контекст децата с увреждания рядко имат достъп до правосъдие, ако са жертви на престъпление. Често информацията за престъплението (или насилието, през което са преминали) достига до възрастни в системата за грижи за деца, съседи, лекари и т.н., които не са експерти в наказателните производства и нямат знания как да

адресират и разпознаят престъпление. В много случаи тези хора имат съмнения какво да правят и понякога възприемат като своя задача да съберат още информация за насилието, преди да го докладват. Често е проблематично да се довериш на властите и съдебната система, когато трябва да докладваш престъпление. Затова е силно препоръчително първата стъпка да бъде насочена към предоставяне на информация за широк кръг от потенциални експерти и подкрепящи организации, за човешките права на индивидите и наличните процедурни адаптации. Обществото трябва да бъде широко обучено как и на кого да съобщава за престъпления срещу деца.

Детските консултативни съвети (СAB), проведени в хода на проекта LINK³⁰, предложиха ключови мерки за гарантиране, че децата ще се чувстват сигурни, чути и подкрепени при взаимодействие със съдебната система. Техните препоръки са фокусирани върху създаването на по-достъпна и по-малко заплашителна система за младите хора. Тези препоръки обхващат четири основни области: среда, подкрепа, намаляване на стреса и образование.

Създаване на подходяща среда

Децата, които трябва да взаимодействат със съдебната система, не трябва да се чувстват заплашени от враждебна и формална обстановка. Вместо това те трябва да бъдат посрещнати в топли и приятелски пространства, които да ги накарат да се чувстват комфортно. Децата от детския консултативен съвет препоръчват използването на меки цветове, уютни мебели и осигуряване на основни нужди на децата, като достъп до храна и вода. Освен физическата среда, професионалистите, работещи с деца, трябва да бъдат обучени да комуникират ефективно и емпатично. Специализираното обучение може да помогне на магистратите да изградят доверие и да осигурят, че децата ще се чувстват подкрепени през целия процес. Когато е възможно, взаимодействията трябва да се провеждат в безопасни и частни пространства, а не във формални съдебни зали, които могат да бъдат обременяващи за младите хора.

Подкрепа и подготовка за децата

Един от най-важните аспекти на създаването на подходяща за деца правосъдна система е да се гарантира, че децата са адекватно подготвени за взаимодействието си с правните специалисти. Всяко дете трябва да има право да бъде придружавано от доверен възрастен – човек, когото познава и с когото се чувства в безопасност. Комуникацията е друг критичен фактор. Въпросите трябва да бъдат поставяни по начин, който е подходящ за възрастта на детето и лесен за разбиране. Освен това, децата трябва да бъдат информирани предварително какво да очакват. Несигурността и страхът от неизвестното могат да предизвикат излишен стрес, но правилната подготовка може значително да намали тези тревоги.

³⁰ Виж доклада от проекта тук: <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/09/BULGARIAN-NBPs-BG-Final.pdf>

Намаляване на стреса и тревожността

Навигирането в правосъдната система може да бъде натоварващо, особено за децата. Децата от детския консултативен съвет подчертаха важността на намаляването на стресовите фактори за създаване на по-положително изживяване. Децата трябва да бъдат запознати със съдебния процес предварително, за да разбират своята роля, какво се очаква от тях и какви права имат. Формалната и заплашителна атмосфера, като груби тонове, непознати лица или пренебрежителни нагласи, може да увеличи тревожността. Институциите и професионалистите трябва да се уверят, че децата са третирани с доброта и уважение, като ги накарат да се чувстват ценени и чути. Най-важното е децата да получат уверение, че техните гласове имат значение и че техните притеснения ще бъдат взети сериозно.

Обучение на децата за техните права

Овластяването на децата със знания е един от най-ефективните начини за тяхната защита. Децата от детския консултативен съвет препоръчват интегрирането на уроци за правата на децата и правната защита в училищните учебни програми. Чрез реални казуси и интерактивни уроци децата могат да научат как да разпознават рискови ситуации и как да търсят помощ, когато е необходимо.

Цифровата информационна система, предложена в част 2 на настоящия документ, има за цел да въведе система на правосъдие, която да бъде приятелска към децата и да отчита препоръките на Детските консултативни съвети. Тя цели да направи правосъдната система по-достъпна и по-малко плашеща за децата. Системата предлага добре структуриран, приятелски към децата подход, който гарантира, че младите хора ще се чувстват в безопасност, чути и защитени, което води до по-справедливо и подкрепящо общество.

Стъпка 1 - Идентифициране на рисковете, уязвимост и бариери

Първоначалните стъпки на индивидуалната оценка трябва да включват по-специално:

- идентифициране на възрастта, пола на детето и тяхното увреждане;

ЗАБЕЛЕЖКА: поради загриженост или срам относно увреждането, детето или неговият родител/лице, полагащо грижи за детето може да изберат да не разкрият увреждането. Фокусът на оценката не трябва да бъде върху диагностицирането на увреждането, а върху идентифицирането на общите нужди или бариери;

- първоначални комуникационни нужди (например има затруднения в изразяването и т.н.);
- идентифициране на основното лице за подкрепа и, ако е възможно, имена на експерти, които са познати на детето и които могат да подпомогнат процеса на оценка (например психолози, учители, логопеди, посредници и други, чието мнение може да бъде от значение за процеса);

- други елементи, които може да са от значение за оценката и които могат да бъдат открити без прекъсване на разследването и при извършване на други разследващи действия;

Тази начална оценка трябва да бъде записана в делото по начин, който гарантира защита на детето, което означава, че подробностите от оценката на детето не трябва да бъдат предоставяни на защитата на обвиняемия по делото и ще бъдат споделяни само с други участници по необходимост и по изключение.

Стъпка 2 - Задълбочена оценка на детето

Втората стъпка е задълбочената оценка, при която се идентифицират и изброяват конкретните нужди на детето-жертва и бариерите, с които може да се сблъска, като се съгласуват мерки за подкрепа с цел предотвратяване на отмъщение, заплашване, повторна и вторична виктимизация, както и предоставяне на процесуални улеснения, които ще бъдат необходими в предстоящите процесуални стъпки. В зависимост от обстоятелствата около детето, това може да включва сътрудничество с множество специалисти (особено професионалисти в областта на наказателното правосъдие и защита на децата).

С предложената цифрова информационна система, в зависимост от сложността на нуждите и бариерите на детето и идентифицираните процесуални улеснения, ще бъде създаден екип чрез и/или с подкрепата на цифровата система, чиято основна цел е да се осигури участието на всички съответни експерти в прилагането на процесуалните улеснения. В съответствие с Международните принципи и насоки за достъп до правосъдие за лица с увреждания, това може да включва проектиране и изпълнение на програма с независими посредници или фасилитатори по начин, съобразен с местните процедури и обичаи, и в съответствие с Конвенцията за правата на хората с увреждания.

Следните елементи са релевантни за взаимодействието на детето с наказателното правосъдие и за участието на детето:

- съществуващият екип за подкрепа и грижи на детето и възможността да бъдат включени в процеса на идентифициране и реагиране на нуждите, като предпочитание; подкрепата може да варира в зависимост от това дали има конфликт на интереси между лицето, полагащо грижи и детето и дали е включен (или има нужда от) специален представител;
- интелектуалното или психосоциално увреждане на детето и как традиционното функциониране на съда може да не е съвместимо с увреждането на детето. Това може да включва как разбираме въпросите, предпочитанията на детето за средства за комуникация, необходимостта от представяне на информация в конкретен формат (брайл, документи, лесни за четене), както и на кои въпроси детето може или не може да отговори, как да формулираме въпросите при разпит на детето и т.н.;

- всякакви сензорни фактори и необходимостта от адаптиране на физическата среда, за да се осигури комфорт на детето;
- нужди от достъпност като цяло и комуникационни нужди в частност, включително организационните мерки за подкрепа, които ще отговорят на тези нужди;
- семейната ситуация и свързаните с нея уязвимости (например, дали родителите преминават през спорен развод, което може да повлияе на въпросите, свързани с родителските права и потенциалните процесуални последици – например необходимостта да се промени адрес за кореспонденция, както и практическите въпроси като основния подкрепящ човек; злоупотреба със субстанции от страна на членове на семейството и свързани рискове и последици и т.н.);
- дали детето живее в институция или групов дом и има ли подкрепа от персонала или настойник вътре – съществува ли конфликт на интереси между настойника и детето;
- финансови въпроси и потенциалните им последици;
- специфични екологични нужди/рискове (например, живеене в отдалечена местност без лесен достъп до транспорт, било е жертва на насилие от съседите и т.н.);
- график за здравеопазване, грижи и ежедневна/седмична рутина;
- използване на помощни технологии и специфични технически изисквания в това отношение, особено когато детето използва алтернативни и допълнителни средства за комуникация;
- специфични нужди, свързани с пола (например, страх или различни нужди за комуникация в зависимост от пола на събеседника – препоръчва ли се взаимодействие само или предпочитано със специалисти от конкретен пол и т.н.);
- посещаване на училище, училищен график и дали училището е приобщаващо или сегрегирано, когато е релевантно – въпросът за училищния контекст и дали училището е придружаващо може да предостави на органите на наказателното правосъдие информация относно средата и обстановката, в която детето е свикнало да комуникира с възрастни, нивото на образование и други деца без увреждания и какви корекции са работили в този контекст и могат да бъдат приложени в съда;

През 2010 г. в България е създаден Координационен механизъм за сътрудничество по случаи на деца, които са жертви или са изложени на риск от насилие, както и за сътрудничество по време на кризисни интервенции. Този механизъм функционира и

днес.³¹ Член 36 (д) от Закона за защита на детето регламентира междусекторното сътрудничество и формирането на мултидисциплинарен екип за изготвяне на план за действие за защита на детето или предотвратяване на насилие. Планът за действие съдържа здравни, социални и образователни услуги за предотвратяване на насилие или възстановяване на детето. Той също така определя правомощията на социалните работници да уведомят съда или прокурора да предприемат съответни мерки спрямо извършителя, сред други. Затова повечето от посочените по-горе елементи обикновено се събират, анализират и подготвят в доклад от органите за защита на детето, който след това се изпраща на правозащитните органи. Координационният механизъм следва да се прилага за всички деца, независимо от инвалидност. Въпреки това, няма конкретни разпоредби, които да гарантират, че когато дете с увреждания се нуждае от подкрепа от такъв мултидисциплинарен орган, ще бъдат приложени мерки, съобразени с възрастта и състоянието на детето.

Освен Координационния механизъм, в Наказателно-процесуалния кодекс няма разпоредба, която да определя как професионалистите от правосъдната система се свързват с тези от сферата на закрила на детето, как се обменя информация и какви гаранции съществуват, че детето ще бъде адекватно изслушано и включено в този процес. В практиката в България такова координиране се основава на нуждите, а именно, професионалисти от правосъдния сектор си сътрудничат с тези от сектора за защита на детето, за да установят ситуацията на детето, семейната му история и среда. Те имат право да искат информация и доклади. Това е пътят за установяване на контакт и обмен на информация. Няма конкретни правила, на които да се позовават, и които да обхващат деца с увреждания и техните специфични нужди. По принцип, съдии и прокурори потвърдиха, че работят със специалисти от отделите за защита на детето чрез обмен на информация в рамките на конкретно производство "по стария начин"³², изпращайки писма и искания за извършване на специфични изследвания по случая.

Българското законодателство предвижда също така така нареченото "полицейско закрила на децата", което се предоставя на деца, които са жертви на престъпление, чийто живот и здраве са непосредствено застрашени, които рискуват да бъдат включени в извършване на престъпление, или които са изгубени или са в друга безпомощна или незаследена ситуация³³. Мерките, които могат да бъдат предприети за полза на тези деца, включват: премахване на детето от средата или лицата, които оказват вредно влияние върху него/нея; установяване на обстоятелствата, довели до това детето да бъде в такава

³¹ На 15 март 2010 г. беше подписано Споразумение за сътрудничество и координация на работата на териториалните структури на органите за закрила на детето в случаи на деца, които са жертви на насилие или са в риск от насилие и по време на кризисна интервенция. Споразумението беше подписано между Министъра на труда и социалната политика, Министъра на вътрешните работи, Министъра на образованието, младежта и науката, Министъра на правосъдието, Министъра на външните работи, Министъра на културата, Министъра на здравеопазването, Председателя на Държавната агенция за закрила на детето, Изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане и Председателя на Управителния съвет на Националното сдружение на общините в Република България.

³² По думите на окръжен съдия.

³³ Наредба № 1-51 от 12 март 2001 г. за условията и реда за предоставяне на полицейска защита на деца. Документът е наличен на: <https://lex.bg/laws/ldoc/-549175804>. Наредбата е издадена от Министерството на вътрешните работи. Обхватът ѝ е посочен в чл. 3.

ситуация; и предприемане на мерки съвместно със социални работници от Дирекциите за социално подпомагане (ДСП) за премахване на причините и условията, застрашаващи физическото, психическото или моралното развитие на детето³⁴. И в този случай специфичните нужди на деца с увреждания не са регулирани по специален начин.

Стъпка 3 - Осигуряване на непрекъснато актуализиране на индивидуалната оценка по време на наказателното производство

Обичайно след първоначалния полицейски доклад, случаят ще бъде разследван и прехвърлен от полицията към прокуратурата, а след това – към компетентния съд. Това прехвърляне трябва да включва не само съдебното дело, но и досието на жертвата.

Досието на жертвата като част от системата за управление на случаите

Важно е да се осигури, че съдържанието на индивидуалната оценка на нуждите, включително всички подробности, свързани с уязвимостите на жертвата, нейната лична ситуация и рисковете, се съхранява отделно от останалата част на наказателното дело и се достъпва само при необходимост.

Досието на жертвата трябва по подразбиране да не бъде предоставяно на защитата, като само елементи, които са от значение и строго необходими за споделяне с защитата на обвиняемия, ще бъдат разкрити на защитата или на други лица, които нямат обоснована нужда да имат достъп до него, под заплахата от санкция.

Всяка система за управление на случаи трябва да бъде изградена така, че да осигури строг контрол върху това, кой може да има достъп до досието, да се води точен регистър на всеки, който достъпва, променя или споделя досието, както и стриктно спазване на всички изисквания за конфиденциалност и поверителност, като същевременно се вземат предвид най-добрите интереси на детето.

Лицето, което движи случая, трябва да бъде основен координатор на оценката на нуждите, като осигурява, че нуждите на детето-жертва се адресират навременно и с подходяща намеса на всички етапи от наказателното производство. Въпреки това, може да се случи, че за процедурни цели, те могат да бъдат официално докладвани на прокурора, съдията или друг служител, отговорен на определена фаза от производството.

След като наказателното производство бъде окончателно приключено (независимо от изхода на делото), лицето, което движи случая, трябва да изготви план за преход, който ще включва необходимостта от последваща помощ на жертвата, в зависимост от обстоятелствата. В частност, ако случаят завърши с наложено наказание лишаване от свобода на извършителя, може да бъде необходимо да се планира какво ще се случи,

³⁴ Виж чл. 4 от Наредбата

когато извършителят бъде освободен, и жертвата трябва да бъде информирана за това или за други събития, свързани с ограничения за извършителя.

Българският Координационен механизъм на сътрудничеството³⁵, включва съвместна среща между социални работници от дирекции за закрила на детето, разследващия полиция, прокурора и представител от общината. По време на тази среща участниците се запознават с особеностите на случая, като здравословното състояние на детето, семейното положение и образователния статус, и създават план за защита на детето. Всеки участник след това поема отговорност за изпълнението на частта от плана.

Въпреки това има значителни пропуски в системата. След първоначалната съвместна работа няма последваща координация между участниците. Споделянето на информация и актуализирането на напредъка по случая не са систематизирани. Липсва единна система (електронна или процедурна), която да позволява на участниците да се информират помежду си и да осигурят, че всички са наясно с напредъка по случая. Това дали информация ще бъде споделена и координацията ще продължи, зависи в голяма степен от личните качества и ангажираността на професионалистите, участващи в процеса.

Освен това, цялостното изпълнение на плана за действие няма единно централизирано управление. Докато индивидуалните участници носят отговорност за изпълнението на частта си, не е ясно кой е отговорен за наблюдението на целия процес, осигурявайки, че планът се изпълнява координирано и че всички действия са съгласувани. Социалните служби предоставят актуализирана информация на прокурора или съдията по искане, но липсва систематичен механизъм, който да осигури постоянното и последователно споделяне на информация между всички участници³⁶.

Цифровата информационна система, описана в Част 2 на настоящия доклад, има за цел да преодолее този дефицит на координация, актуализиране и сътрудничество между участниците, като създаде цифровия файл на жертвата и определи с кого този файл ще бъде споделян през различните етапи на производството по случая.

³⁵ Относно целите и функциите на Механизма за координация на сътрудничеството в случаи, включващи деца, жертви на насилие или в риск от насилие, както и за взаимодействие по време на кризисна интервенция, виж § 3.1.2 от "Свързване на информация за адаптирани и достъпни за деца съдилища" на <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/09/BULGARIAN-NBPs-BG-Final.pdf>

³⁶ Информацията е събрана чрез интервюта с полиция, прокурори и социални работници в рамките на проект "Свързване на информация за адаптирани и достъпни за деца съдилища" на <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/09/BULGARIAN-NBPs-BG-Final.pdf>

1.1.4 Начини на сътрудничество в многопрофилна система с много участници

Важно е да се извърши анализ на заинтересованите страни и да се изградят пътища за сътрудничество с всички съответни институции, органи, организации и индивидуални експерти. Този анализ трябва да се проведе в няколко фази, които трябва да включват:

- **Картографиране** – стъпка, при която ще бъдат идентифицирани всички съответни органи, институции, доставчици на услуги и други важни участници. Картографирането трябва също да цели идентифициране на всякакви пропуски в способността да се отговори на нуждите на децата жертви и да се предложат решения за преодоляване на тези пропуски и бариери (например, ако детето се намира в регион на страната, в който няма услуги за подкрепа на жертви, трябва да има протокол за осигуряване на мобилни услуги от други региони);
- **Категоризиране и каталогизиране** – разбирането на ролите, които всеки от участниците може да играе при отговор на нуждите на детето-жертва, както и изграждането на каталог с контакти, които ще бъдат нужни за изграждане на многопрофилна база данни;
- **Изграждане и поддържане на пътища за комуникация и препоръки** – това може да се направи чрез меморандуми за разбирателство, протоколи за сътрудничество или договорни споразумения. Тези споразумения трябва да осигуряват, между другото, че различните партньори ще останат в редовен контакт помежду си, независимо от конкретния случай, за да осигурят комуникацията и добрите отношения между участниците.

Пример за това е моделът Barnahus, който изисква децата да получават услуги за подкрепа, както и да им бъде осигурено участие в съдебни производства – като идват на едно място – в помещенията на Barnahus. В този сценарий всички експерти или официални лица идват при детето. Това включва психолози, медицински специалисти, но също и полицаи, съдии или прокурори, ако е необходимо.

За изграждането на ефективно и конструктивно сътрудничество между различни агенции и други заинтересовани страни е важно предварително да се планират и изградят пътища за сътрудничество. Някои сътрудничества идват по-естествено от други, но е важно да се работи към изграждането на широка коалиция от власти, организации и индивидуални експерти, които могат да бъдат включени в оценката на нуждите и идентифицирането и изпълнението на мерки за защита и процесуални адаптации.

1.2. Изграждане на процесуални улеснения за адаптиране на производството към децата жертви

Директивата за правата на жертвите включва следните процесуални улеснения:

- интервютата с жертвата да се провеждат в достъпни помещения, проектирани или адаптирани за тази цел; ако е необходимо, това може да се направи в дома на жертвата;
- интервютата с жертвата да се провеждат от или чрез професионалисти, обучени за тази цел;
- всички интервюта с жертвата да се провеждат от едни и същи лица;
- всички интервюта с жертви на сексуално насилие, насилие, основано на пол, или насилие в близки отношения, освен ако не се провеждат от прокурор или съдия, да се провеждат от лице от същия пол като жертвата, ако жертвата желае това;
- мерки за избягване на визуален контакт между жертвите и извършителите, включително по време на даване на доказателства, чрез подходящи средства, включително използването на комуникационни технологии;
- мерки, които да гарантират, че жертвата може да бъде изслушана в съдебната зала без да присъства лично, в частност чрез използването на подходящи комуникационни технологии, като видеовръзка или видеоконферентни системи;
- мерки за избягване на ненужен разпит относно личния живот на жертвата, който не е свързан с престъплението;
- мерки, които позволяват заседание да се проведе без присъствието на обществеността;
- в наказателни разследвания, всички интервюта с детето-жертва могат да бъдат записвани аудио-визуално и тези записани интервюта могат да бъдат използвани като доказателства в наказателното производство;
- в наказателни разследвания и производства, съгласно ролята на жертвите в съответната правосъдна система, компетентните органи назначават специален представител за детето-жертва, когато съгласно националното законодателство, носителите на родителска отговорност, като настойници, са изключени от представителството на детето-жертва в резултат на конфликт на интереси между тях и детето-жертва, или когато детето-жертва е непридружено или отделено от семейството;
- когато детето-жертва има право на адвокат, то има право на правни съвети и представителство в своето име, в производства, в които има, или може да има, конфликт на интереси между детето-жертва и носителите на родителска отговорност.

- Трябва да се подчертае, че поставянето на деца в институции не е форма на защитна мярка. В този контекст така наречената „полицейска защита на деца“, която включва мярката за премахване на детето от средата или лицата, които му нанасят вреда, трябва да се прилага много внимателно, за да се избегне премахването на детето от дома му и поставянето му в институция. Размесването на деца трябва да става само в семейна среда, както изисква Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

В България е необходима сериозна законодателна промяна, за да се осигури, че всички тези опции (описани по-горе) ще бъдат на разположение на детето-жертва. В момента законодателството оставя на съдията да прецени какви мерки да предприеме, за да осигури правата на детето-жертва. Българската правосъдна система обаче е ориентирана към наказването на извършителя и много по-малко към възстановяването на жертвата и нейния достъп до права и реабилитация, защита от повторна виктимизация и т.н. Няма връзка между изискванията на Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления и оценката от страна на органите на Министерството на вътрешните работи, както и преценката на съдията относно мерките за защита. Съдията има широката преценка да приеме или да не приеме тази оценка, да изиска друга или да реши въз основа на лични наблюдения и убеждения, че жертвата не се нуждае от специална защита.

Освен това връзката и координацията между Министерството на вътрешните работи и органите за защита на детето не е ясна. От техническа гледна точка, потокът на информация между различни структури също не е достатъчен. Отделите за защита на детето нямат експерти, достатъчно обучени да отговорят на високите изисквания на закона относно оценката. Тези недостатъци, както и работната натовареност на задълженията и отговорностите, прекалено голямото доверие в заключенията без да се прави преценка за компетентността на лицето, което прави оценката (предполага се, че ако е представител на съответната служба, то той или тя ще бъдат достатъчно компетентни), често води до пренебрегване на правата на децата в наказателното производство и недооценяване на преживяванията на децата, а понякога и до тяхното пълно отхвърляне.

1.2.1 Достъпност и процесуални улеснения

Процесуалните приспособления, предложени на жертвите, трябва да съответстват на Международните принципи и насоки за достъп до правосъдие (Принцип 2 и 3).

Например, използването на допълнителна и алтернативна комуникация (ААС) в наказателни производства не трябва да бъде отказано само защото волята на детето се изразява чрез устройство за асистивна технология. Нито показанията на дете, което

използва ААС, трябва да се считат за по-малко достоверни.³⁷ Съдът трябва да бъде адаптивен към устройството, което детето предпочита да използва, и не трябва да налага устройства за допълваща и алтернативна комуникация (ААС), с които детето не е свикнало. Може да се наложи да се приемат процедури за изслушвания, които да гарантират справедливото третиране и пълното участие на лица с увреждания, включително деца с увреждания, по време на производството, както е подходящо, например:

- (i) Адаптация на мястото на провеждане на производството;
- (ii) Подходящи чакални пространства;
- (iii) Премахване на тоги;
- (iv) Регулиране на темпото на производството;
- (v) Отделни входи за сгради и чакални стаи, както и защитни екрани, които да отделят лицата с увреждания от другите, ако е необходимо поради физическо или емоционално напрежение;
- (vi) Модификации в метода на разпит в подходящи случаи, като например разрешаване на водещи въпроси, избягване на сложни въпроси, намиране на алтернативи на сложни хипотетични въпроси, предоставяне на допълнително време за отговор, разрешаване на паузи при нужда и използване на ясен език;
- (vii) Използване на видеозапис на показания и доказателства преди съдебното производство, както в ролята на приспособление, така и за защита на детето;
- (viii) Разрешаване на лица с увреждания да бъдат придружавани от семейство, приятели или други лица, които да предоставят емоционална и морална подкрепа по всяко време на процеса, ако те така изберат, без обаче да заменят ролята на посредник или фасилитатор.

Подкрепата за комуникация означава, че всички процеси в правосъдната система осигуряват техническата и друга помощ, необходима на страните, свидетелите, ищите, обвиняемите и съдиите да използват всяка форма на комуникация, както е необходимо за тяхното пълно участие, включително:

- (i) Системи и устройства за асистивно слушане;
- (ii) Отворено, затворено и в реално време надписване, и устройства за декодиране на затворени надписи;
- (iii) Продукти за комуникация чрез глас, текст и видео;
- (iv) Видеотекстови дисплеи;
- (v) Компютърно асистирана транскрипция в реално време;
- (vi) Софтуер за четене на екрани, софтуер за увеличение и оптични четци;

³⁷ Има установени случаи в някои страни, като САЩ, където показанията на дете, използващо допълваща и алтернативна комуникация и говорещо малко или изобщо не говорещо, са били отхвърляни, защото то е използвало устройство, което говори вместо него. Причината е, че не е можело да бъде установено дали това, което излиза от устройството, наистина е това, което детето иска да каже. Или по принцип съществува неразбирателство или недоверие относно самите устройства.

(vii) Видео описание и устройства за вторична аудиопрограма, които уловват аудио потоци за телевизионни програми.

Комуникацията може да бъде допълнително подпомогната чрез посредници или фасилитатори, както и чрез използване на трети лица, включително:

- (i) Лица, които записват бележки;
- (ii) Квалифицирани преводачи на жестомимичен език и устни преводачи;
- (iii) Релейни услуги;
- (iv) Тактилни преводачи;

Посредниците, фасилитаторите и преводачите трябва да могат да интерпретират ефективно, точно и безпристрастно, както рецептивно (т.е. да разбират какво казват хората с увреждания), така и експресивно (т.е. да притежават необходимите умения, за да предадат информацията обратно на тези лица), като използват всяка необходима специализирана терминология (например правна или медицинска) и спазват професионалните и етични стандарти.

02

ЧАСТ 2
ЦИФРОВА
ИНФОРМАЦИОННА
СИСТЕМА ЗА МОДЕЛ НА
СИСТЕМА ЗА
МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНО
СЪТРУДНИЧЕСТВО

2.1 Нови решения за участие на жертви с увреждания в наказателното правосъдие

В следващите раздели ще предложим проект на цифрова информационна система за подкрепа на жертвите в България. Разработената система, наречена Диана, е предвидена като многофункционално и многоцелево приложение за събиране на данни за жертвите, идентифициране на процесуални улеснения, оценка на риска, управление на данни, информация от експертна система чрез чатбот с изкуствен интелект и за осигуряване на защитен чат за операторите. Системата има за цел да осигури процесуални улеснения и да даде възможност за сътрудничество между множество ведомства и, което е най-важно, да улесни достъпа до информация на детето и, когато е приложимо, на семейството, за неговите права, случай и какво ще се случи в производството.

Предложената система взема предвид препоръките, дадени от децата по време на срещите на детския консултативен съвет. Децата се обявиха за интуитивна онлайн платформа, в която да могат да намират актуална информация за правата си и за процедурите, които ги засягат. Според техните изисквания платформата трябва да включва:

- Кратки образователни видеоклипове, в които се обясняват правата на децата, какво представлява престъпление и как да се докладва за инцидент.
- Чат в реално време и поддръжка в реално време, която позволява на децата да задават въпроси и да получават незабавни отговори от обучени специалисти.
- Проверена и сигурна система, одобрена от правни и правоприлагащи институции, за да се гарантира надеждност и безопасност.
- Функции за спешни случаи, като например паник бутон, който позволява на децата да изпращат спешни сигнали за насилие, ако се чувстват в опасност.

Освен това платформата трябва да осигурява достъп до психологическа подкрепа, линия за незабавна помощ и форум, в който децата могат да четат успешни истории и да споделят опит. Това не само овластява децата, но и ги убеждава, че не са сами.

2.1.1. Диана: Събиране на данни

Този раздел илюстрира начините, по които Диана ще събира данни за жертвите на престъпления: тези данни ще се използват за активиране на най-важните функции на системата (например оценка на риска).

2.1.1.1. Понастоящем в България всеки от органите в наказателното правораздаване поддържа собствена електронна система за управление на делата. На разследващите органи се предоставя ограничен достъп до системата на прокуратурата, който им позволява да проследяват дадено дело. Социалните служби също разполагат със собствена вътрешна система за управление на делата, като само техните служители имат достъп до нея. Самите специалисти от отделите за закрила на детето нямат достъп до делата, освен до публично достъпната информация.

В рамките на съдебната система е създадена **Единна информационна система на съдилищата (ЕИСС)**. Постепенно ЕИСС е въведена във всички съдилища от апелативните райони, с изключение на административните съдилища и Върховния административен съд. Системата представлява централизирано уеб-базирано приложение за организиране на процесите по управление на делата по електронен път. ЕИСС интегрира целия процес на управление на делата - от регистрацията на инициращите документи, през образуването на дело, случайното разпределение на делата, управлението на съдебните заседания, постановяването и отмяната на актове, съдебната статистика, автоматичното изчисляване на натовареността на съдиите, финансовото управление на делата, управлението на дейността по призоваване, включително чрез наличното мобилно приложение за призовкари. Като уеб-базирана информационна система ЕИСС позволява оптимално и надеждно електронно управление на делата, като същевременно гарантира необходимата информационна сигурност за защита на информацията, обработвана и обменяна от съдебните органи.

ЕИСС е интегрирана с многобройни външни системи и регистри, сред които са Единната информационна система за противодействие на престъпността (ЕИСПП), Единният портал за електронно правосъдие (ЕПЕП), Централният уеб базиран интерфейс за публикуване на съдебни актове (ЦУБИСА), Националното бюро за правна помощ (НБПП), Информационната система за производства по несъстоятелност (ИСПН), Националната база данни "Население", Търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел, регистър БУЛСТАТ, Информационната система на Националната агенция за приходите, Информационната система на Националния осигурителен институт, Автоматизираната информационна система за българските документи за самоличност.

Единният портал за електронно правосъдие (ЕПЕП) стартира в България през декември 2019 г. Той представлява електронна база данни за съдебните дела, разглеждани от всички съдилища в Република България. Той предоставя възможност на всеки да получи достъп до обща информация за всички съдебни дела със свободен публичен достъп.

Освен това ЕПЕП предоставя възможност за регистриран достъп до пълното електронно досие на конкретно съдебно дело, включително до всички документи, съдържащи се в съдебното дело. Достъпът до електронното дело се предоставя от съда след подаване на искане от страна по делото или от неин законен представител. Достъпът до конкретно електронно дело в системата се предоставя само на страните и техните представители (назначени в съответствие със закона или чрез упълномощаване), единствено след изричното им волеизявление.

ЕПЕП предоставя възможност за извършване на процесуални действия и искания за удостоверителни изявления в електронен вид чрез електронни услуги за граждани и фирми - образуване на съдебни производства, подаване на документи по образувани дела, връчване на книжа на граждани, адвокати и лица, представляващи фирми, държавни институции и общини по електронен път, с интегрирана функция за отчитане на времето на връчване на документа; електронни плащания чрез виртуален ПОС

терминал и др. За извършване на тези дейности е необходимо да притежавате Квалифицирано удостоверение за електронен подпис (КУЕП).

Очаква се на по-късен етап всички съдилища в Република България да се присъединят към портала и да бъдат достъпни нови електронни услуги, като например електронно подаване на иск (молба).

В ЕПЕП са направени някои промени, за да се улесни достъпът на хората с увреждания до него. Той позволява достъп на хора с дислексия. Има и възможност за промяна на някои настройки, като например шрифт и яркост.

Съществува и **Портал за електронно уведомяване и връчване на призовки**, където страните и техните правни представители имат достъп до електронните копия на призовките и уведомленията. Достъпът до конкретното електронно дело и съответните призовки и уведомления, налични в системата, се предоставя единствено на страните и техните представители, само след изрично писмено изявление за намерение от тяхна страна. Достъпът се предоставя и управлява от компетентния съд по делото след попълване и подаване на заявление. Достъпът се разрешава чрез потребителски профил, защитен с потребителско име.

Що се отнася до **системата на прокуратурата**, на официалния уебсайт на Прокуратурата на Република България е създаден електронен портал с достъп до електронни услуги. Достъпът до платформата е възможен след регистрация в портала. Чрез използване на квалифициран електронен подпис могат да се заявяват услуги, включително подаване на сигнали и жалби за извършено престъпление, домашно насилие, подаване на искания, коментари, възражения, обжалване на актове, накърняващи правата и законните интереси на обвиняемите и пострадалите, искания за издаване на различни удостоверения.

Порталът осигурява свободен достъп, без да се изисква регистрация и електронен подпис, за всеки, който трябва да провери дадена преписка, като въведе референтния номер на прокурорската преписка и конкретната прокуратура, в която е регистрирана. Информацията, която може да се получи по този канал, е много оскъдна и се ограничава до проследяване на преписката - дали е при прокурор за решаване, дали е при разследващ орган и т.н.

Що се отнася до **полицейската система**, официалният уебсайт на Министерството на вътрешните работи предоставя достъп до Портал за електронни административни услуги на МВР. Той предоставя възможност за използване на електронни услуги, но само административни. Няма възможност за подаване на сигнали и жалби за престъпления.

Що се отнася до **системата за закрила на детето**, няма електронен достъп до системата за закрила на детето (отделите за закрила на детето). Единствената налична възможност е да се подаде заявление за електронни административни услуги на уебсайта на Агенцията за социално подпомагане (АСП): напр. подаване на заявление за индивидуална оценка на потребностите на лицата с увреждания, за да получат финансова подкрепа в съответствие с вида на увреждането.

Важно е да се установи възможността за оперативна съвместимост на гореописаните системи, като се има предвид, че в случай на максимална оперативна съвместимост бихме могли да постигнем най-доброто адаптиране на системата Диана, с цел след време да се създаде единна цифрова система. Принципно има три варианта за постигане на оперативна съвместимост:

1. Пълна оперативна съвместимост със системите на различните оператори, както е описано по-горе: в този случай приложението ще осигури автоматично предаване на данните, съхранявани в горепосочените системи, към базата данни на приложението Диана. Това решение изисква дълги срокове за изпълнение и се характеризира с голяма сложност, дължаща се главно на вътрешните технологии на съдебната система, чието изменение може да изисква и изменение на законодателната рамка.
2. Частична оперативна съвместимост със системите на различните оператори, както е описано по-горе: в този случай приложението Диана ще бъде оперативно съвместимо със системите на ограничен брой оператори. Осъществяването на този вид оперативна съвместимост все още е сложно, но би могло да се постигне по-бързо.
3. Липса на оперативна съвместимост: в този случай операторите ще използват паралелно собствената си система и приложението Диана.

2.1.1.2. Как системата "Диана" събира данни за жертвите на престъпления?

Данните, свързани с жертвите на престъпления, ще се получават чрез различни точки на достъп, които включват, от една страна, възможността жертвата да получи директен достъп до системата и да депозира данните си директно в платформата, а от друга страна, възможността операторите на системата да събират данните на жертвата и да ги съхраняват в базата данни.

Точките за достъп (АР) ще бъдат:

1. Жертви на престъпления/насилие. След регистрацията жертвата ще бъде насочена към предоставяне на основните данни чрез въпросник. Тези данни, в допълнение към информацията за контакт, ще обхващат и описание на претърпяното престъпление и цялата информация, необходима за оценката на риска и индивидуалната оценка, свързана с процесуалните улеснения.
2. Участниците в системата за подкрепа и защита на жертвите на престъпления - Държавната агенция за закрила на детето, различни НПО, които предоставят услуги на жертвите, и др., ще имат своя точка за достъп до уеб платформа или приложение, специфично за операционната система. Когато жертвите на престъпления влязат в контакт с някой от участниците в системата, те ще бъдат помолени да предоставят своите данни за контакт и подробности за престъплението, от което са пострадали, които след това ще бъдат съхранени в приложението. Идеята е тези данни да могат да бъдат на разположение на всички

оператори за подпомагане, за да се намали двойното подаване на информация и произтичащият от това риск от вторична виктимизация.

За всички участници - и особено за тези от съдебната система - съществува възможност приложението Диана да е оперативно съвместимо с вече съществуваща система: по този начин специалистите ще използват директно собствената си система за управление на данни, както е описано по-горе в точка 2.1.1.1, за да попълват автоматично данните в приложението. От друга страна, ако се прецени, че осъществяването на оперативна съвместимост с различните вече съществуващи системи е твърде сложно, системата все пак ще може да се реализира като самостоятелно приложение. Операторите ще използват паралелно собствената си система и приложението "Диана". Въпреки че това може да представлява дублиране на дейност, все пак е необходимо да се има предвид предимството на използването на Диана за събиране на данни в първата точка за достъп, тъй като след това те ще могат да се използват от всички други оператори, участващи в процеса на защита в наказателното производство.

Въведените данни могат да бъдат променяни и в зависимост от нивата на достъп (и съответно ролята на оператора) по време на различните етапи на процедурата. Това ще позволи постоянно актуализиране на данните и предоставяне на постоянно актуализирани данни в реално време. Точките за достъп на операторите, които ще позволят да се депозират данните на жертвата, са следните:

- a. Полиция;
- b. Прокуратура;
- c. Организации, предоставящи услуги за подкрепа;
- d. Центрове за борба с насилието, неправителствени организации, предоставящи подкрепа на жертвите;
- e. Адвокати, упълномощени от жертвата;
- f. Оператори на системата за здравеопазване;
- h. Приложението, което ползва жертвата на престъпление;

Друго адаптиране, основано на националната законодателна рамка, се отнася до вида данни, които системата може да получава. Следователно различните категории данни могат да бъдат допълвани:

- Данни за контакт - име, адрес, националност, ЕГН, дата на раждане;
- Вид на извършеното престъпление или описание на упражненото насилие;
- Фактори за оценка на риска:
 - Начин на извършване на престъплението (време, място, предмет, естество, вид, средства, използвани за извършване на престъплението);

- Мотиви за извършване на престъплението (например престъпление, извършено с насилие срещу личността, в домашна среда, основано на расова омраза, с цел дискриминация и др.);
- Съдебно досие на нарушителя;
- Предишни жалби, подадени от жертвата.
- Фактори, свързани с оценката на процедурното настаняване
 - Инвалидност
 - Здравен статус
 - Пол
 - Възраст
- Семейно положение;
- Данни за образованието;
- Фаза на производството.

Могат да се добавят и други подходящи данни, свързани с контекста.

2.1.2 Диана: Система за управление на случаи

Този раздел описва методите за достъп и съхранение на данните, получени от Диана.

Получените данни ще бъдат достъпни по различни начини и на различни нива за потребителите, използващи системата, включително за жертвите. Потребителите (съдебни и външни участници и жертви) ще могат да получат достъп до горепосочените данни след удостоверяване на тяхната автентичност и идентификация. Този широк достъп позволява обмен на данни, полезни за различните процедури за подкрепа и защита на жертвата. Подадените данни могат да включват и документи в pdf формат или други формати (особено за документи, свързани с доказателства, които могат да се добавят по време на различните фази на производството в подкрепа на съдебната система).

Събраните данни се съхраняват на централен сървър. Субектът или операторът, който поддържа и актуализира този сървър, може да бъде от различно естество и ще бъде избран от българското правителство. Кой ще бъде операторът, зависи от политическите решения, организацията на системата и законодателната рамка. Като се има предвид българският контекст, много вероятно е този оператор да бъде Министерството на правосъдието.

Идентификацията на потребителите и тяхното удостоверяване ще се основава на сигурна система за удостоверяване. Всъщност, когато се проектира система за удостоверяване за приложение, което събира и управлява чувствителни данни, е от решаващо значение да

се приложи стабилен, многопластов подход, за да се гарантира надеждна сигурност. Ето препоръчителните технологии в основата на системата за удостоверяване:

Многофакторно удостоверяване на автентичността (MFA)

Описание: MFA изисква от потребителите да представят два или повече фактора за проверка, за да получат достъп до приложението. Обикновено това включва нещо, което потребителят знае (парола), нещо, което потребителят притежава (мобилно устройство или защитен знак), и нещо, което потребителят е (биометрични данни).

Изпълнение:

Основен фактор: Политиката за силна парола с изисквания за сложност (напр. минимална дължина, специални символи).

Вторичен фактор (опции):

- TOTP (Time-based One-Time Password): Използвайте приложение за удостоверяване на автентичността, като Google Authenticator или Authy.
- Хардуерен токен: Физически устройства като YubiKey, които генерират уникален код.
- Биометрични данни: Разпознаване на пръстови отпечатъци или лица (особено полезно за мобилни устройства).

Данните за вход могат да бъдат получени чрез различни методи в зависимост от съответния потребител.

Ето един пример за това как в България различните участници могат да се идентифицират при достъп до системата:

- Жертви на престъпления

Цифрова и лична идентичност на гражданина, предоставена от публичната администрация, за да се използват цифрови услуги по персонализиран и сигурен начин. В България това ще бъде квалифицираният електронен подпис, издаван от частни компании, лицензирани от българското правителство да предоставят такива услуги, или личният идентификационен код, издаван от Националната агенция за приходите.

Много е важно на жертвите да бъде осигурен достъп до информацията, съхранявана от Диана, относно техните права и наличните услуги за подкрепа, без да е необходимо да преминават през процесите на идентификация и удостоверяване на самоличността. Само когато трябва да съобщат за престъпление и трябва да споделят лични данни и подробности за престъплението, те трябва да бъдат подложени на идентификация и удостоверяване на автентичността.

Освен това трябва да се има предвид, че децата под 14 години не могат да извършват правни действия и трябва да бъдат представлявани от своите родители или настойници. Що се отнася до децата на възраст между 14 и 18 години, те трябва да получат съгласието на своите родители или настойници, когато извършват правни действия.

От 17 юни 2024 г. дирекция "Български документи за самоличност" в Министерството на вътрешните работи въвежда **нов дизайн на българските лични карти**. С цел повишаване на сигурността на документите. Освен снимка, картата ще включва и електронен носител на информация, съдържащ биометрични данни - два пръстови отпечатъка и снимка. На по-късен етап, с включването на **удостоверение за електронна идентичност**, гражданите, притежаващи този нов тип лични карти, ще могат да се удостоверяват във виртуална среда при ползване на електронни услуги и информационни системи. **Подобно удостоверяване е повече от добре дошло, тъй като би могло да се използва широко от жертвите на престъпления за влизане в системата на Диана, за да получат достъп до правосъдие и подкрепа.**

- Полиция

Удостоверения, предоставени от Министерството на вътрешните работи - най-вероятно това ще бъде квалифицираният електронен подпис, издаден от частни дружества, лицензирани от властите да предоставят такива услуги.

- Прокуратура

Удостоверения, предоставяни от Министерството на правосъдието - най-вероятно това ще бъде квалифицираният електронен подпис, издаван от частни дружества, лицензирани от властите да предоставят такива услуги.

- Организации, предоставящи услуги за подкрепа;

Цифрова идентичност на частни и публични субекти, осигурена от публичната администрация, за да се използват цифрови услуги по персонализиран и сигурен начин - най-вероятно това ще бъде квалифицираният електронен подпис, издаван от частни дружества, лицензирани от органите за предоставяне на такива услуги.

- Центрове за борба с насилието

Цифрова идентичност на частни и публични субекти, осигурена от публичната администрация, за да се използват цифрови услуги по персонализиран и сигурен начин - най-вероятно това ще бъде квалифицираният електронен подпис, издаван от частни дружества, лицензирани от органите за предоставяне на такива услуги.

- Адвокати, упълномощени от жертвата

В България адвокатите, вписани в адвокатската колегия, могат да използват своя квалифициран електронен подпис, за да подписват делата на своите клиенти.

- Оператори на здравни системи

Цифрова идентичност на частни и публични субекти, осигурена от публичната администрация, за да се използват цифрови услуги по персонализиран и сигурен начин - най-вероятно това ще бъде Квалифициран електронен подпис, издаван от частни дружества, лицензирани от органите да издават такива услуги.

2.1.3 Диана: Оценка на риска и процедурното настаняване - червени флагове

Този раздел описва как се използват данните, събрани от Diana.

Данните ще бъдат използвани за две цели: от една страна, за оценка, необходима за активиране на всякакви процедурни приспособления; от друга страна, за оценка на риска, свързан с повторна виктимизация (включително сплашване и отмъщение). Оценката, свързана с процесуалните приспособления, ще се основава на фактори като пол, възраст, увреждане, социално-семеен контекст на жертвата и др. Оценката на риска, от друга страна, ще се основава на фактори като вида на престъплението, мотивите за извършване на престъпления, криминалното досие на извършителя и др.

Първата преценка - относно прилагането на процесуални облекчения - ще се основава на следните основни фактори:

- Пол;
- Възраст;
- Инвалидност
 - Определяне на вида на увреждането и помощните технологии или помощните средства за комуникация, необходими за участието на жертвата в производството
- Социална, семейна и емоционална среда на жертвата;
- Контекст, в който жертвата е претърпяла престъплението (домашен, семеен, професионален и т.н.).

Въз основа на тези фактори системата ще предложи вида на процесуалното настаняване, което трябва да се приложи на различните етапи на процедурата.

Оценката на риска ще се основава на анализ на статистическите данни, съхранявани в системата, с помощта на изкуствен интелект. Данните, които се съхраняват в сървъра, наистина след автоматична анонимизация, ще бъдат използвани от системата, за да се оценят рисковете.

Системата ще разкрие специфични модели и значими връзки между рисковите фактори и случаите на виктимизация, както и повторната или вторична виктимизация. Въз основа на такива анализи, приложени към отделни случаи, ще бъде възможно да се оцени нивото на риска, на който е изложена жертвата. Активирането на мерки за защита ще зависи от тази оценка.

Оценката ще се основава на редица ключови фактори:

- Вид престъпление;
- Начин на извършване на престъплението (време, място, предмет, естество, конкретни средства, използвани за извършване на престъплението);

- Мотиви за извършване на престъплението (например престъпление, извършено с насилие срещу личността, в домашна среда, с расова омраза, с цел дискриминация и др.);
- Съдебно досие на извършителя;
- Предишни жалби, подадени от жертвата;
- Вид на увреждането и неговото проявление (сензорно, интелектуално или психосоциално увреждане и др.);
- Вид на връзката между извършителя и жертвата (напр. брак, съжителство, родство, партньорство, съседство, професионални отношения и др.);
- семейна, социална, професионална и емоционална среда на извършителя и жертвата.

2.1.4 Диана: Експертна система и чатбот

В този раздел се описва информацията, която ще бъде предоставяна от приложението чрез чатбот, базиран на изкуствен интелект: сред тях ще има например информация, свързана с това какво е насилие, какво е престъпление, методите за подаване на жалба, информация, обясняваща етапите на наказателното производство, наличните процесуални улеснения, териториалните служби за помощ, които са най-близко до жертвата, искане за помощник онлайн (психолог, социален работник, адвокат и т.н.), както и насоки за достъп до правосъдие, съобразени с нуждите на децата. Предоставената информация трябва да е съобразена с възрастта, пола и уврежданията.

Например:

- Чатботовете и виртуалните асистенти с изкуствен интелект могат да предоставят обща правна информация, която е обобщена и достъпна (лесна за четене).
- Те могат да помогнат на децата и уязвимите групи да разберат своите права и да ги упражняват.
- Те могат да опростят сложния правен език за по-добра достъпност.
- AI може да оцени правния проблем и да насочи потребителите към подходящите ресурси или правни специалисти.

Инструментите за преобразуване на реч в текст и текст в реч могат да помогнат на хората с увреждания.

2.1.5 Диана: Вътрешен криптиран защитен чат

Приложението ще бъде оборудвано с вътрешен чат, който ще позволява координация и обмен на информация между специалистите, занимаващи се с конкретния случай.

В България не съществува вътрешен чат за обмен на информация по даден случай между професионалистите в областта на наказателното правосъдие, службите за закрила на детето и други важни участници. Такъв вътрешен чат не е предвиден в съответното законодателство. Това се дължи главно на прилагането на ръководните принципи на българското наказателнопроцесуално право, като например *непосредственост и устност на наказателния процес*, които се отнасят до принципите в наказателния процес, които наблягат на непосредствеността (например доказателства и свидетелски показания, представени директно пред съда) и устните производства, провеждани устно по време на процеса, и принципа на *формализъм на наказателния процес*, който се отнася до структурирания и процесуален характер на наказателното производство, като се набляга на спазването на установените правни норми, протоколи и формални изисквания, за да се осигури справедливост и последователност при правораздаването.

2.1.6 Включване на Диана: Помощни технологии, интегрирани в системата

В този раздел са описани различните помощни технологии и методи за включване, които ще бъдат включени в системата, за да се гарантира най-широко участие на всички категории потребители: сред тях са технология за преобразуване на реч в текст; софтуер за предсказване на думи; технология за разпознаване на реч; визуални напомнания.

Що се отнася до включването на деца и жертви, които не познават правните термини, информацията, предоставяна чрез приложението, ще бъде опростена и ще се основава на използването на достъпен език.

Що се отнася до уврежданията, целта на интегрираните в системата или съвместимите със системата помощни технологии ще бъде да позволят достъп и използване на системата и от потребители с различни видове увреждания, като например:

1. Увреждане на зрението

За да се подпомогне включването и участието на потребителите, в приложението ще бъде интегрирана технология за преобразуване на реч в текст, която автоматично ще преобразува в реч целия текст, който се появява в приложението.

2. Физическо увреждане

Някои физически увреждания могат да повлияят на способността на лицето да пише, да има достъп и да подписва документи и други предмети, представени в цифров вид. Diana ще подкрепи интеграцията с технологии, като например софтуер за предсказване на думи, който може да подпомогне лицата с физически увреждания, например като намали броя на натисканията на клавишите, необходими за написване на текст. Това е особено полезно за лица с ограничена сръчност или сила.

Diana може да бъде съвместима и с технология за разпознаване на реч, която позволява на потребителите да управляват компютъра и да въвеждат текст с помощта на гласа си. Тази технология може да помогне на хората, за които е трудно да използват стандартна клавиатура и мишка.

3. Учене/интелектуално увреждане

Приложението може да поддържа интеграция или съвместимост със синтеза на реч и комуникационни приложения, поддържащи символни мрежи и системи за комуникация чрез обмен на картини. Синтезът на речта ще включва използването на символи и картинки заедно с текста, предоставен от Diana. Това може да помогне на потребителите с интелектуални затруднения да разбират по-лесно правни документи и комуникации.

Освен това Diana ще включва инструменти за визуално напомняне, като аларми с икони или приложения, които използват картинки за сигнализиране на задачи, които помагат на потребителите да се придържат към датите или срещите (например прослушвания или изслушвания). Инструментите за визуално напомняне ще включват и помощни средства за запаметяване, които могат да помогнат на потребителите да запомнят важна информация и могат да помогнат на лицата да си припомнят подробности за техния случай, последователността на събитията или инструкциите, предоставени от приложението.

2.1.7 Диана: Киберсигурност

Този раздел илюстрира технологиите, които ще позволят защитата на данните, използвани от приложението. По-специално, съхраняваните данни ще бъдат защитени чрез прилагане на технологията блокчейн. Освен това Diana ще включва комбинация от технологии, предназначени за защита на целостта, поверителността, автентичността и наличността на обмена: сред тях са криптиране на данни, сигурни протоколи за прехвърляне на файлове, филтриране на континенти, защита на крайни точки, виртуални частни мрежи (VPN).

2.2 Заключение

Предложеният проект на цифровата информационна система за подпомагане на жертвите, Диана е иновативен и амбициозен проект. Тази система - достъпна за жертвите и други потребители, работещи за тяхната защита (полиция, прокуратура, служби за подкрепа, центрове за борба с насилието, адвокати, упълномощени от жертвата, и оператори на здравни системи) - е предвидена като многофункционално и многоцелево приложение за събиране на данни за жертвите, определяне на процесуални жилища, оценка на риска, управление на данни, информация за експертни системи чрез чатбот с изкуствен интелект и за осигуряване на защитен чат за операторите.

Изграждането и внедряването на тази система в България е свързано с няколко предизвикателства:

1. Промяна на наказателното законодателство, за да се позволи използването на технологиите в наказателното производство, например коригиране на принципите на непосредственост и устност на наказателния процес и на формализма на наказателния процес;
2. Обучение на всички професионалисти за адаптиране на функциите им с помощта на технологиите; провеждане на кампании за това как те могат да бъдат по-ефективни и подпомогнати в професионалната си дейност чрез използване на инструментите, предлагани от технологиите; борба с консервативното и тесногърдо възприемане на наказателното производство и по-специално на методите за осигуряване на защита на жертвите;
3. Осигуряване на защита на личните данни и свидетелството за съдимост;
4. Осигуряване на поверителност, ограничено използване на събраните данни само за целите на наказателния процес и защита на жертвите;
5. Осигуряване на оперативна съвместимост между съществуващите електронни системи на операторите в областта на наказателното правосъдие и службите за закрила на детето с цел ефективно и своевременно предоставяне на подкрепа и информация на жертвите;
6. Провеждане на кампании и обучения за това как технологиите могат да осигурят ефективни процедурни улеснения за потребителите от уязвими групи (деца, деца с увреждания, млади момичета и др.) и оценка на риска за предотвратяване на по-нататъшни престъпления или повторна виктимизация

03

ЧАСТ 3
ПРИМЕРЕН СЛУЧАЙ

3.1 Проучване на случай

Следващият пример е базиран на действителен случай на дете с интелектуално затруднение, жертва на сексуално насилие. Поради неправилното функциониране на системата на наказателното правосъдие в България този случай не е разследван правилно и не стига до съда, на жертвата не е предложена компенсация, рехабилитация и обезщетение, а извършителят не е разследван и наказан.

Моделът по-долу илюстрира приложението на предложената цифрова информационна система за подпомагане на жертвите в конкретния случай и какви биха могли да бъдат очакваните резултати.

Примерен случай:

Ани - дете с церебрална парализа, което не може да движи тялото си (включително ръцете и пръстите си) и не говори. Ани е претърпяла насилие в училището, което посещава. Тя е потребител на ДАК(средства за допълваща и алтернативна комуникация) и общува чрез компютър, контролиран чрез очите ѝ. Ани има достъп до цифровата информационна система за помощ на жертвите, за да получи следната информация и подкрепа:

1. Тя иска да се увери, че насилието, на което е била подложена, наистина е престъпление, което се наказва от НК. Тя намира подробна информация в лесен за четене формат в системата Диана. Ани се запознава с нейните права, включително правото ѝ на разумни улеснения. Тя ще бъде информирана за всички налични разумни улеснения.
2. В същото време, независимо дали претърпяното от нея насилие е престъпление или не, тя би искала да получи някаква подкрепа, за да се пребори с травмата. Тя получава списък с организации за подкрепа, които предлагат широк спектър от услуги за нея. Диана също така е подредила тези организации според мястото и адреса, на който живее Ани. Ако Ани иска да се свърже с някоя от тези организации, Диана предлага готови съобщения до тях с информация за увреждането на Ани, за да информира организациите от какъв тип специалист би имала нужда Ани.
3. Ани може да се нуждае от посредник, който да го преведе през процеса на подаване на жалба и провеждане на наказателно производство. Този фасилитатор би могъл да бъде чатботът, който предлага Диана и който съчетава специални познания, за да осигури правна, психологическа и социална подкрепа на Ани, както и да ѝ предложи процедурни улеснения и да ѝ помогне да избере най-подходящото предвид нейния статут.
4. Решава да подаде жалба за претърпяното от нея насилие. Диана я насочва към правна помощ, за да си намери адвокат, който да ѝ съдейства при подаването на жалбата и да я представи в предстоящото производство.

5. След като жалбата е готова, Диана предлага канал за нейното сигурно изпращане до съответните органи- полицията, прокуратурата и органите за закрила на детето.
6. Получаване и обработване на жалбата. Диана би улеснила създаването на вътрешна система, чрез която всеки от засегнатите участници (полиция, прокуратура, съдебна власт, органи за закрила на детето) имат възложена задача. Системата е разработена по такъв начин, че всяка институция да може да актуализира информацията относно изпълнението на своята задача, да следи напредъка на другите по техните задачи, да улеснява координацията между институциите, да предоставя информация за развитието на случая и да информира жертвата за състоянието на жалбата, предприетите действия и очакваните резултати.
7. Когато делото на Ани стигне до съда, Диана ще ѝ предложи посредник в общуването, за да може тя да участва в съдебното производство, да упражнява правата си и да бъде разбрана правилно.
8. Ако съдът определи обезщетение на Ани, той ще получи цялата необходима информация от Диана, за да може действително да събере и получи финансовите средства.

